

ПАРІЙ Є.В.

Київський національний лінгвістичний університет

СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗКРИТТЯ СЕМАНТИКИ КОНЦЕПТУ *ВТРАТА* *ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ* НА ЗНАКОВОМУ РІВНІ

У статті йдеться про принцип семіотичного підходу до дослідження кластерного текстового концепту *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ* як знакової системи, яка, на нашу думку, потребує комплексного розшифрування конотації семантики концепту на основі елементів внутрішніх відносин та встановлення можливих семантико-семіотичних зв'язків.

Ключові слова: семіотичний підхід, графічна будова концепту, смисловий код, графічна символіка концепту, перекодування.

В статье речь идет о принципе семиотического подхода к исследованию кластерного текстового концепта *ПОТЕРЯ ДУХОВНОСТИ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*, как знаковой системы, которая, по нашему мнению, требует комплексной расшифровки коннотации семантики концепта на основе элементов внутренних отношений и установления возможных семантико-семиотических связей.

Ключевые слова: семиотический подход, графическое строение концепта, смысловой код, графическая символика концепта, перекодировка.

The article deals with the principle of semiotic approach to the study of the cluster text concept *LOSS OF SPIRITUALITY / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ* as a sign system, which in our opinion, requires complex decoding semantics connotations of the concept based on the elements of internal relations and the establishment of possible semantic and semiotic relations.

Keywords: semiotic approach, graphical structure concept, semantic code, graphical symbols concept, transcoding.

Актуальність зумовлена інтересом до вивчення тексту як знакової системи, зокрема, необхідністю ґрунтовного аналізу мовних знаків як засобів кодування інформації з метою збереження та передачі глибинного смислу текстів. **Мета** полягає у дослідженні авторської інтенції відтворити у вербально вираженому кластерному концепті єдність графічної форми та семантичного значення.

Парій Є.В.

Інтерпретувати прихований зміст кластерного текстового концепту *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*, закладений у знаковій будові. **Новизною** є той факт, що в роботі вперше у романській лінгвістиці представлені графічні форми вербально вираженого концепту *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ* як маркера семантичної єдності між формою та змістом; а також виявлено символічне значення літерних знаків французького письма, що дозволяють відтворити парадигму прихованих значень досліджуваного концепту. **Об'єктом** виступає кластерний концепт *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*, представлений у творах французького письменника Мішеля Уельбека. **Предметом дослідження** слід вважати смислові коди, приховані у комбінації сем, літер, ініціалів графічно відтвореного концепту, які несуть в собі подвійний лейтмотив та не випадкову протиставну символічність виразу *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*. **Матеріалом** слугує літературні твори французького постмодерніста Мішеля Уельбека, який репрезентується передусім з огляду на вираження категорій емотивності, оцінки та перекодування прихованих смислів, а також інтенцій автора до відтворення реальної кризи існування людської цивілізації.

Модель розгортання концепту *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ* у семіотичному аспекті зумовлюють наступні критерії такі як: професійно-етичні знання, ступінь емоційного сприйняття, духовна діяльність; структурні компоненти як: когнітивні, емоційно-ціннісні, мотиваційно-змістові, конотативні, соціально-значимі, конструктивна саморефлексія, також рівні духовно-моральної культури: змістово-оціночні та емоційно-емпіричні [1].

Внутрішній стан людини – це одвічна магістраль між біблійними законами та істинним буттям. Духовні закони, закладені у Святому Письмі, передавали століттями символічний смисл прийдешнім поколінням. "Загальновідомо, що у текстах Біблії приховано понад 12 шарів інформації" [2:346]. Кластерний текстовий концепт *ВТРПАТА ДУХОВНОСТІ* приховує в собі суть відображення духовного стану людства у сучасній картині світу. Смислові коди, приховані у комбінації сем графічно відтвореного концепту,

привносять подвійний лейтмотив та не випадкову протиставну символічність виразу. Наше дослідження будується на розшифруванні конотації семантики концепту *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ* на знаковому рівні, який продиктований "Божественними аспектами індивідуальності" [2:420].

Мета всієї процедури аналізу – це виділення елементів на основі внутрішніх відносин, які їх пов'язують та встановлення можливих семантико-семіотичних зв'язків, або кодів, прихованих за ними.

Одним з важливих понять семіотичних досліджень є поняття коду. Коди - це системи моделювання світу (у тому числі міфи і легенди, знакові структури різних мистецтв), які створюють єдину картину, що відображатиме глобальне бачення світу з позиції будь-якого суспільства. Код являє собою модель, яка виступає як основний спосіб формування повідомлень будь-якого роду, що дозволяє їх передавати, декодувати (розшифровувати) і інтерпретувати. Основним різновидом коду є мова. Вона детермінує денотативне значення (або означуване), у той час як конотативне значення (тобто весь спектр значень) залежать від вторинних кодів або лексикодів. Як правило, при використанні методики семіотичного аналізу виділяють культурні, соціальні (або соціально-обумовлені), ідеологічні коди. У повідомленні з естетичною функцією говорять про "стильовий код", ідіолекте (авторський код) та ін. Складний багатоступінчастий код або сукупність різних кодів дослідники виділяють при аналізі так званих комунікативних систем синтетичного рівня.

Поступово, переходячи від одного знака до іншого, ми можемо виявити всю сукупність елементів і для кожного з них - сукупність можливих субституції. Цей метод полягає в тому, щоб визначити кожен елемент через безліч оточень та відношень, в яких він зустрічається через два типи відносин: відносини інших елементів, одночасно представлених в тому ж висловлюванні, і відносини елемента до інших, взаємозамінних елементів.

Якщо слово розкладається на фонематичні одиниці, ми повинні підкреслити, що це розкладання можливо навіть тоді, коли слово складається з однієї фонемі. У французькій мові кожна з

голосних фонем, яка виступає кодом, матеріально збігається з яким-небудь самостійним знаком мови. Інакше кажучи, у французькій мові деякі значення реалізуються за допомогою однієї голосної фонемі.

Лексико-графічні джерела розкривають у повній формі кодову семантику концептуальної основи дух та служать ґрунтовним матеріалом у семантико-семіотичному дослідженні похідних лексем з метою формування реальності [3]:

1.) Філософське поняття, що означає нематеріальне начало; свідомість, розум, мислення, психічні здібності.

2.) Нематеріальне, і за релігійними уявленнями – надприродне, божественне начало в людині; душа. Стан душі, настрої. Моральна сила, готовність до дії. Світовідчуття, світогляд. Характерні риси, основні властивості, сутність чого-небудь.

3.) Безплотне – надприродна істота, що надає, за релігійними уявленнями, - вплив на життя людини і природи.

Духовність продовжує семантику основи Дух і означає:

1) нематеріальність, безтілесність; 2) натхненність; наповненість духом творчості, що творить духом; 3) процес гармонійного розвитку духовних здібностей людини. У релігійно-філософському сенсі Духовність це: а) стан духовного; з одного тільки духу складене, б) відноситься до духовного відомства (духовенство, духовний навчальний заклад), в) присутність Духа Божого в людині, безпосередній контакт душі з яким-небудь "зовнішнім" духом (бути в дусі, стриманість духом); істотна властивість душі бути образом (ейдосом, дзеркалом) Духа Божого.

Емоційно-семантична забарвленість лексеми Духовність носить позитивний характер і кожна графема, на нашу думку, повинна відповідати символіці її смислового відображення. Символічність кожного знаку, у свою чергу, має також відповідати лексемам, які несуть духовний смисл. Концепт *ДУХОВНІСТЬ* у семіотичному аспекті також являється кластером, оскільки його знакова система містить у собі таку літерну комбінацію, яка будується на основі ознак-доброчесностей:

Д – Дар; У – Учення; Х – Храм; О – Основа; В – Віра; Н – Надія;

I – Істина; С – Сила; Т – Терпіння;

Духовність, яка ніби є ключовою у знаковому представленні досліджуваного концепту, розкриває найвищу суть та стремління духовного начала людини, нації, епохи. Семіотичний аналіз вербально вираженого концепту призводить нас до виокремлення двох семантичних опозицій.

Семантика ще однієї лексеми, яка входить до складу концепту, – *ВТРАТА*, відіграє роль смислової домінанти у представленій знаковій системі. Поняття концепту *ВТРАТА* нівелює всі абсолютні чесноти сьогоденної цивілізації. Кластерний концепт *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ* простежується через еволюцію розгортання у текстовому форматі і його графічна репрезентація містить, відповідно, негативну символіку:

В – Вир; Т – Тривога; Р – Реальність; А – Апогей; Т – Темрява;
А – Апатія

Отже, знак визначається через свої конститутивні елементи, а єдина можливість визначити ці елементи як конститутивні полягає в тому, щоб ідентифікувати їх всередині певної одиниці, де вони виконують інтегративну функцію. На думку Ю. Лотмана [4], справжній семіотичний аналіз повинен включати аналіз знака і слова, вважаємо за можливе будувати семіотичний аналіз, досліджуючи внутрішній семантико-символічний зв'язок літерних ініціалів.

Семіотичний аналіз вербально вираженого кластерного концепту *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ/ LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ* призводить нас до виокремлення двох семантичних опозицій *ВТРАТА* та *ДУХОВНІСТЬ*, які констатують своїм поєднанням глобальний конфлікт сучасної картини світу.

У нашому дослідженні ми маємо на меті розглянути ще й графічно і французьку форму кластерного концепту *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ*, з метою співставлення символічності знакових систем, які відображають духовну кризу сучасної цивілізації у творах французького письменника.

Як ми визначили, основною лексичною одиницею, що позначає у французькій мові концепт *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ*, є його вербальна форма *LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*.

На основі наукових досліджень Сидельникової Л. В. про символічне значення літерних знаків французького письма, ми зможемо відтворити парадигму прихованих значень досліджуваного концепту, а саме репрезентації його графічної форми французькою мовою.

Французькою Душа, Дух, і Духовність мають різні знакові репрезентації, які: *âme, esprit spiritualité*, проте семантично вони тісно пов'язані між собою та є синонімічними.

Перше значення "âme" (душа) – життя. У біблійному аспекті *душа* залишає людину на момент фізіологічної смерті: "*Le principe de vie lui est retiré au moment de la mort physique*" [5].

"Esprit" – нематеріальна грань людини. Тлумаченні поняття дух «*esprit*» здійснюється через словосполучення *vie spirituelle*.

У Святому Письмі від Павла «*l'esprit*» *est central à la vie spirituelle du croyant* [4].

«*Spiritualité*" (духовність) – це риса, ознака, яка вказує на звільнення від матеріальності. *La spiritualité de l'âme* [5].

Отже, "*spiritualité*" слугує для позначення і душі, і духу, і духовності.

Керуючись семіотичним підходом у дослідженні кластерного текстового концепту *ВТРАТА ДУХОВНОСТІ /LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ* як знакової системи, на нашу думку, важливо розглянути також знакову будову її графічної форми. Багато наукових праць присвячено вивченню графіки та семантики літер. Оскільки у семіотиці *знак* являється в першу чергу графічним та матеріальним об'єктом, потім вже емпіричним, то ми б хотіли спочатку прослідкувати семантико-семіотичний зв'язок ідеографічної репрезентації концепту *LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*. На нашу думку, було б доцільно скористатися символічним літерним тлумаченням французького алфавіту науковця Сидельникової Л. В. з метою дослідження семантики ініціалів, які репрезентують концепт для понятійного співставлення, а також для виявлення основотворчого духовного підґрунтя у його формулюванні.

Графічний знак S за Сидельниковою Л. В. [2:409] – це символ перешкод, проблем та складностей. Літера виступає також

піктографічним знаком із подвійною конотацією, одна з яких втілює поняття *дух*: *spiritualisation* (f), *spiritualité*, *spiritualiser*, *spirituel* і т.д.

S – *Spiritualité*;

Графічна форма літери P у французькій мові також реалізує семантичний ряд релігійних значень та позитивний конотативний зміст: *psaume* (m), *prieur* (m), *paradis* (m), *paix* (f) та ін.

P – *Pater* (*Patron*);

Знак I символізує духовне зерно, концепт "життя", образ людини, ментальні процеси: *individu* (m), *idée* (f), *immortel*, *inspirer* та ін.

I – *Inspiration*;

Репрезентація літерного знаку R у працях Сидельникової Л. В. свідчить про творчу енергію, шлях, силу та злагоду: *rayon* (m), *radiance* (f), *route* (f), *rambin* (m) і т.д.

R – *Renaissance*;

Графічна літера T символізує темпоральність, час як властивість надприродної сили – Бога керувати та тримати у гармонії людське буття. Семантичний аналіз лексичного матеріалу, що починається на T, дозволяє припустити, що цей символ об'єднує декілька різних сфер значень. Графічний знак T відображає поняття божественного походження: *théologie* (f), *ternaire*, *tertiaire*; означає часовий простір та рух: *temps* (m), *temporel*, *trajet* (m), *tour*; та людину: *tête* (f), *tors* (m), *taille* (f).

T – *Temple*;

U – характеризується у французькому письмі як символ єдності, миру, зародження життя, землі: *univers* (m), *union* (f), *ubac* (m) та ін.

U – *Unité*;

Літера A у французькій картині світу відображає таку понятійну систему як [2:371] зв'язок, єднання, згоду, рух: *accorder*, *adjoindre*, *appui*, *accourir*, *agir*.

A – *Amour*;

L – символічно вітворює світло. На літеру L у французькій мові починаються лексичні одиниці, які можна об'єднати за

наступними поняттями свободи, волі, мирського життя, простору: *liberté* (f), *lai*, *laïcité* (f), *largeur* (f), *libre*, *lueur* (m), *lune* (m) і т.д.

L – Lumière;

Графічний знак E називає ключові поняття духовного світу – це сам Дух, Енергія, Еволюція та відображає різні стани людських емоцій: *émotion* (f), *émoi* (m), *ébaubir*, *éblouir*, *éberluer*.

E – Esprit.

Отже, з огляду на фундаментальні символічні характеристики ініціальних літер, які номінують досліджуваний кластерний концепт, ми дійшли до **висновку**, що передумовою комплексного семіотичного аналізу необхідним є здійснення спроби експлікації змісту через знакову його форму. Емоційно-смісловий леймотив, присутній у лексемі "spiritualité", дозволяє нам зробити припущення про безпосередній зв'язок комбінацій літерних знаків та внутрішнього змісту слова через його форму.

Таким чином, розглянувши графічну будову вербально-вираженого концепту, ми прийшли до висновку, що всі знакові елементи, які конструюють його денотативний план вираження, перебувають у семантико-семіотичному зв'язку по відношенню один до одного, що вказує на конотативну цілісність та єдність знакової форми та семантичного значення репрезентованого кластерного концепту *ВТРПА ДУХОВНОСТІ / LA PERTE DE LA SPIRITUALITÉ*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цагарев В. А. Метод семиотического анализа объектов визуальной культуры в духовно-нравственном воспитании учащейся молодежи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 13.00.01 "Загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти" / Валерій Андрійович Цагарев ; Північно-Осетинський державний університет ім. Хетагурова. – В., 2008.
2. Сидельникова Л. В. Фонографія та ідеографія французького письма IX – початку XXI століття : Монографія / Лариса Вікторівна Сидельникова. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – 512 с.
3. Бусел В. Т. 1-ше видання: Великий тлумачний словник сучасної української мови : Близько 170000 сл. та словосполучень / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: Перун, 2001. — 1440 с.
4. Мехоношин В. Ю. Семиотический анализ и его культурологические возможности : [Електронний ресурс] – Режим доступу до журналу : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6610-2013-02-25-04-31-05>.
5. Quelle est la différence entre l'âme et l'esprit de l'homme? [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.gotquestions.org/Francais/difference-ame-esprit.html>.